

מגד

ירחחים

171

כסלו תשע"ד

עלון חודשי להנחלת משנתו ומורשתו של מרן הראי"ה קוק זצ"ל

מטרות מסע המושבות של רבני ישראל

בראשות הראי"ה קוק והרב י.ח. זוננפלד זצ"ל

רבי יוסף חיים זוננפלד

רבי יונתן בנימין הרוויץ

רבי אברהם יצחק הכהן קוק

באיגרת משנת תרס"ח-ש שנים לפני המסע, כותב הרב לרב יצחק אייזיק הלוי מחבר ספר "דורות הראשונים": "והנה אחד מהתיקונים היותר גדולים, שבהחזקת היהדות במושבות, הוא שאהיה אנכי בעניי מסבב מפרק לפרק במושבות, להשיג על דרכי היהדות הכוללים, ולדרש דברי תוכחה ומוסר השכל. אבל צריך לזה הוצאה חשובה, כי אנו מוכרחים להנהיג את הרבנות, הכללית בדרך כבוד, וקל וחומר שלא להשפילה על ידי קבלת שום טובת הנאה מאותם שאנו חפצים להאיר את דרכם בקודש. ועל כן ראוי שתהיה אצלי מוכנה תמיד מרכבה, כדי לסבב על כל המושבות הנפוצות ביהודה ובגליל, העולות למעלה משלשים במספר, והן

עזובות באין דורש ומבקש. ואנכי יודע ועד כמה גדולה היא השפעת הסיבוב המכובד והשיחה והדרשה וכל ארחות הקירוב, אבל צריך על זה קופה הגונה". (אגרות הראיה א קיא).

הרב רואה הכרח בביקורים קבועים במושבות על מנת להשיג על עניני היהדות ולדרוש "דברי תוכחה ומוסר השכל", לשם ביצוע משימה זו הרב זקוק לרכב - "מרכבה" והוא מצפה לתקציב - "קופה הגונה" לטובת נושא חשוב זה.

רבי יעקב משה חרל"פ

הבסיס להכרח של הרבנים לבקר בכל מקום ניתן למצוא במאמר חז"ל ב תנא דבי אליהו רבה פרשה יב: "ושמא תאמר אותן שבעים אלף שנהרגו בגבעת בני בנימין מפני מה נהרגו, היה להן לסנהדרין גדולה שהניח משה ויהושע ופינחס בן אלעזר עימהם, שיקשרו חבלים של ברזל במתניהם, ויגביהו בגדיהם למעלה מארכובותיהם, ויחזרו בכל עיירות ישראל, יום אחד בבית אל, יום אחד לחברון, יום אחד לירושלים, וילמדו את ישראל דרך ארץ". חז"ל מבקרים קשות את זקני ישראל אחרי מות יהושע שזנחו את העם, ההתדרדרות המוסרית הובילה לאירוע הנורא של מעשה פילגש בגבעה.

מטרה נוספת נלע"ד קשורה למאמר אחר של הרב זצ"ל הנקרא "מסע המחנות". במאמר זה הרב מיצר על כך שעם ישראל מחולק למחנה חרדי ומחנה חופשי וכל מחנה בטוח בצדקת דרכו: "החרד", כלומר מי שהוא חושב את עצמו שהוא שייך למחנה זה שקוראים לו "חרדים", הרי הוא מביט הבטה מלמעלה למטה אל המחנה השני "החפשים.... ו"החפשי", כלומר, מי שהוא עומד בזה המחנה שהוא מתאמר בשמו המודרני הזה, הרי הוא בודאי חושב, שכל הרעיון של תשובה הרי הוא נוסח "חרדי" שאינו שייך לו כלל. ונמצא, שמכאן ומכאן הננו עומדים קרחים, ומוצא לרפואת מכאובינו הנפשיים מאין יבוא?"

רבי בן ציון ידלר

הרב קורא לשני המחנות: "אין לנו עצה אחרת, אמנם. כי אם להסיר את שמות הבעלים הללו מעל מחנותינו... נתודע איש אל אחיו בשם ישראל הכללי, לא בשם מפלגתי ומחנותי. נדע, שיש לנו בכל מחנה הרבה מה לתקן והרבה מה לקבל מהאור והטוב זה מזה, ואז תופיע עלינו האורה העליונה הכללית אשר בה נושע תשועת עולמים, ותתקיים בנו התפילה המוקדשת קודש קדשים, שהננו עתידים להביעה בכל כך המית נפש "ויעשו כולם אגודה אחת לעשות רצונך בלבב שלם" (מאמרי הראי"ה ח"א עמ' עו).

רבי ברוך מורוס

לענ"ד הרב עצמו ראה צורך לחבר את המחנות, להכיר ולהוקיר את הטוב שיש בכל מחנה. מסע המושבות היתה דרך לא רק להשפיע אלא גם לקבל השפעה מהחלוצים הדבקים באדמתם ומפריחים את השממה.

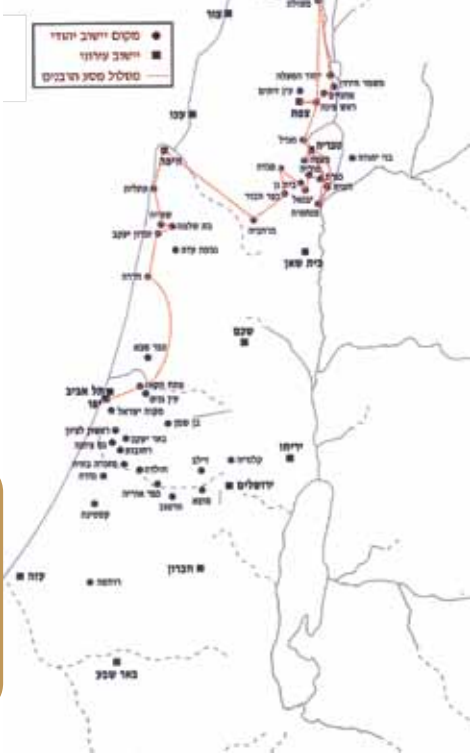
רבי משה קלירס

הרב בניהו ברונו
ראש בית מדרש במכללה האקדמית צפת

רבי אברהם ליב זילברמן

לפי מצב הרוחות והדעות אנו עדיין בבחינת "עדרים עדרים", עדר עדר לבד, עד שיבוא היום המאושר "ונאספו כל העדרים וגללו את האבן מעל פי הבאר", עד שיתאספו כל חלקי האומה להסיר את לב האבן מעל פני באר החיים של העבודה הלאומית הכללית, אותו לב האבן הגורם לפרוד הלבבות ולריבי מדנים בין אחים ויד ביד שכם בשכם יעבדו כל הזרמים וכל העדרים, בלב אחד וברוח אחת לנבנות את בנין בית ישראל, בנין האומה ובנין הארץ. (אגרות הראי"ה ד, אקלב)

ארוכה ולא קלה הדרך למסע

לבעיותיהם, להדריכם ולהורות להם את הדרך בה ילכו. בשנת תרס"ח הרא"ה משתף את ההיסטוריון צבי אייזק הלוי, בעל דורות ראשונים, בהרהורים המטרידים אותו וברעיונותיו: "אחד מהתקנים היותר גדולים שבהחזקת היהדות במושבות הוא, שאהיה אנוכי בעוניי מסבב מפרק לפרק במושבות להשגיח על דרכי היהדות ולדרוש דברי תוכחה ומוסר השכל, על כן ראוי שתהיה אצלי מוכנה תמיד מרכבה... אני יודע עד כמה גדולה היא השפעת הסיבוב המכובד והשיחה והדרשה וכל אורחות הקירוב... אבל צריך על זה קופה הגונה".

באלול תרע"ב הוא פונה בקריאה נרגשת לחלוצים בגליל, בקריאה זו באה לידי בטויי דאגתו ואהבתו אליהם וכך הוא כותב: "אחים אהובים הקרובים ללבבי ונפשי, מאז באתי אל הקודש צמאה נפשי לבקר את מושבותיכם היקרות... לראות את שלומכם אחים אהובים ואת שלום אדמת הקודש...".

חריש בזכרון יעקב (תרע"ב)

בקץ תרע"ג, החלה יוזמתו הברוכה לקרום עור וגידים. הרב מאמין בחשיבות המסע ושואף שהמסע יעשה בכבוד ובהדרגה. הוא בא בדברים עם הרב יונתן בנימין הלוי איש הורוויץ, נציג הפקידים והאמרכלים של אמסטרדם בירושלים, ומשכנעו בחשיבות המסע, כמו כן הוא מבקש ממנו לדאוג למימון המסע. וכן כתב אליו: "נסיעה זו מוכרחת להיות בחבורה כבודה ונעלה ובהדרת הכבוד הראוי לה". בחורף תרע"ד, כעבור עשר שנים לעלותו ארצה, הגיעה השעה ומסע הרבנים יצא לדרך. בעגלה רתומה יוצאת משלחת נכבדה המודעת לבעיות, לקשיים ולמורכבות המשימה אותה שמו למטרה. הם חשים כי זה צו השעה. בליבם תקווה, אמונה ותפילה גדולה להצלחה במשימה ולהטביע את חותמם, ואולי אף לדורות עולם.

שושנה רייך, בית הרב

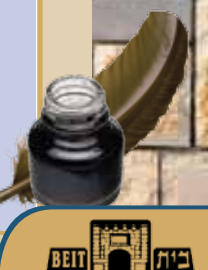
עוד משחר ילדותו ספג הרא"ה את אהבתו לא"י, הוא נכסף לעלות אליה ולקחת חלק בבניינה. ניצני הגאולה נראים באופק, עת אתחלתא דגאולה, והנה באה אליו הצעה מעניינת - לכהן כרבה של יפו והמושבות. ידידו, ההיסטוריון והסופר זאב יעבץ, מזהירו לבל יקבל על עצמו את ההצעה. הוא מתריע בפניו על אופייה החילוני של יפו "יודע ומכיר אני את יפו... תורתנו הקדושה היא מרמס לכף רגליהם... חייב אני להזהירו כי לא יוכל לה אף אם יהיה כוח איתנים כוחו". למרות זאת מקבל מרן הרא"ה את המינוי ורואה בו אתגר. הרב קוק ראה בחלוצים, בני העלייה השנייה, בוני הארץ, חוליה חשובה בתהליך הגאולה. הוא העריך מאד את מסירות נפשם לארץ, אך הוא כאב והסתייג מאורח חייהם המרוחק מתורה ומצוות. מתוך תפישת עולם זו נגזר יחסו הדואלי לחלוצים והוא פעל לקרבם ולהידבר עמם. בכ"ח באייר תרס"ד הרב מגיע ליפו, ולאחר מספר שבועות הוא יוצא אל המתיישבים בקולוניות: ראשון לציון, נס ציונה, רחובות, עקרון וגדרה. הוא מופיע חמוש

ברעיונות חדשניים, בדרשותיו ובשיחותיו בפניהם הוא חושף את תפיסת עולמו והשקפותיו על בעיות הדת, הלאומיות, עבודת האדמה, עבודת כפיים, עבודה עברית, הלשון העברית ועוד. המתיישבים מוקסמים מאישיותו, ומוצאים בו רב כלבבם המבין לליבם. יחד עם זאת לא נעלמו מעיניו התופעות השליליות שראה "באתי לרחובות ושמה מצאתי את הצעירים מקולקלים בעוונותינו הרבים בדעות ובמעשים ולא דחיתים כי אם קרבתי... וגם דברתי אליהם...". ההידברות, המגע והקירוב עם המתיישבים היו יסוד בפעילותו. את תפקידו הוא ראה כשליחות קדושה על אדמת א"י הקדושה. מתוך אכפתיות, אחריות ואהבה רבה הוא פעל למנוע פירוד בעם. אחדות העם הייתה בראש מעייניו. אולם הוא רואה את תפקידו מעבר לתחומה של יפו ומושבותיה, הוא שואף להידבר גם עם המתיישבים במושבות הגליל המרוחקות. לבוא אליהם, להאזין

העגלה שוקעת והלב ממריא

כתבה: אפרת בדיחי רמת הגולן.

חורף כבד בעמק יזרעאל. חושך, ענן וערפל. ארובות השמים נפתחו. הסוסים מושכים בכבדות את פרסותיהם מתוך הבוץ הטובעני, והעגלה שוקעת לאיטה. הרב בנימין הורוביץ מחשב בראשו כמה זמן ייקח להם לשוב אל התחנה הקודמת, עד יעבור זעם. מתלחש עם הרב יעקב משה חרל"פ, המחריש, משתאה. עיניו בעיני רבו הגדול, הרושפות אש, אור חוזר מהבזקי הברקים. "אות משמים", חולפת מחשבה מהוססת בלבו של הרב יוסף חיים זוננפלד, והוא שולח מבט ארוך אל הרב קוק, אבי המסע. כל הירידה הזאת אל השפלה ואל העמק, כל היציאה מקרתא דשופרייא, עיר האלוקים - קשה הייתה לו מלכתחילה. יודע אני בהצדיק דיפו, נוהג היה לומר על הרב קוק, דהוא גאון וקדוש. אבל אהבתו לציונים מעבירה אותו על דעתו... לא בקלות נענה להזמנת הרב מיפו לצאת למסע המושבות, שייסודתו בהררי קודש: לנסות להציל את מורשת ישראל סבא, שלא תיכרת כליל מפיהם ומאורחות חייהם של החלוצים. שָקֵל וְסָר והגה והתלבט, וסוף דבר - נרתם לעגלת המסע. "ריבוננו של עולם", נשמע עתה פיו ממלמל בין ברק לרעם, "אתה נותן יד לפושעים. אבל אנחנו בני עפר וָאֶפֶר, שמחשבותינו הבל ולבנו כָּפֶה - מי יערוב לנו שטוב לך שנתערב עם פושעי ישראל? שקועים במ"ט שערי טומאה, מכריתים בדון גירסה דינקותא מפי עולליהם, גְּנוּעֵלְד! תורת ישראל ועול מצוותיה - מהם והלאה. הלא כָּרִים נחשבנו להם. ממרחק הם מציצים לעברנו, שואלים: למה באתם אלינו?!"

חשמעות המסע לדורנו

השפעתו של "מסע המושבות" לדורנו ולדורות

מטולה בתרע"ב

מטרתו של מרן הראי"ה קוק במסע הרבנים שיזם למושבות החדשות בארץ-ישראל, שבחלקן נוסדו על-ידי חלוצי העלייה השנייה, שלא היו שומרי תורה ומצוות, הייתה לעורר לקירוב לבבות בין היישוב הישן והיישוב החדש, ולהחזיר את החלוצים עד כמה שאפשר למסורת ישראל סבא, בנושאי חינוך הילדים, כשרות, שמירת השבת ועוד. עם היותו מיצר על מצבם הדתי הירוד של החלוצים, סבור היה הרב כי הם חלק מתהליך

הגאולה, וכי המצב לא יתוקן על-ידי נירגנות, ולא על-ידי חרמות ונידויים, אלא על-ידי הוקרת פועלם של החלוצים למען בניין הארץ ותקומת האומה בארצה, מתוך אהבת אמת. סבור היה הרב, כפי שהתבטא בסיכום מסע המושבות, כי "חלק מהחלוצים הצעירים שבו לארץ-ישראל ליסוד הלאומי שלנו, אבל עדיין לא שבו ליסוד הדתי, אולם אי אפשר להפריד בין שני יסודות אלה שהם אחד, והאהבה היא השיטה הנכונה לאיחודם". לשיטתו של הרב, ככל שאתה חש ריחוק מן האדם כן יקשה עליך להשפיע עליו, ולכן יש לגלות כלפי החלוצים רגשות אהבה, ולנהוג עימם בדרכי שלום, ומוטב להיכשל באהבת חינם מאשר להיכשל בשינאת חינם.

המשימה של קירוב רחוקים אינה חד-פעמית, אלא היא הולכת ונמשכת, וכלשונו של הרב: "כי עבודתנו בכלה על אדמת הקודש הלא היא עבודה היסטורית שאינה נמדדת במידת השעה והשנה, כי אם עבודת עולם ותקנת דורים".

בדרך זו, נקט הרב למעשה מייד עם עלייתו לארץ-ישראל. כבר למחרת הגעתו לנמל יפו בכ"ח אייר תרס"ד, ביום השבת, נשא הרב את דרשתו הראשונה בארץ-ישראל, ובה דיבר על מהות השלום וחיוניותו לליכוד העם היהודי בארצו. כעבור שלושה שבועות בלבד, נפטר מייסד התנועה הציונית, הד"ר בנימין זאב הרצל, והרב התבקש להספידו. הוא החליט להיענות לבקשה, ולמרות ההתנגדות מצד חוגי הקנאים, נשא את ה"הספד בירושלים". הרב מצא לנכון להצדיק את הופעתו זו, באיגרת מיוחדת שכתב, ובה דיבר, בין היתר, על הצורך החיוני בהידברות, נעות, ויחסי סובלנות עם הציבור שאינו שומר תורה ומצוות. הוא גם דיבר על כך, שאי-היענות לבקשה לשאת דברים לזכרו של הרצל, עלול לגרום לביזוי הציבור ומנהיגיו, מה שעלול לסכל כל סיכוי להשפעה חיובית של תורת ישראל על אנשי היישוב החדש. מסע המושבות, שאותו יזם הרב בשנת תרע"ד, לא היה אלא חוליה נוספת במסע הארוך שבו החל הרב בכ"ח אייר תרס"ד, עת דרכה כף רגלו לראשונה על אדמת הקודש, מסע שתכליתו אהבה וקירוב לבבות, לא מתוך התנשאות ופטרונות, אלא מתוך הכרת ערכם של החלוצים, וכדבריו: "לא באנו להשפיע, רוצים אנו להיות מושפעים מגודל מסירות הנפש שלכם עבור אדמת הקודש".

במסע המושבות, ובדברים שאמר הרב וכתב עוד קודם לכן, כאמור, קבע הרב את המיתווה הנכון והראוי ליחס שבו יש לנהוג כלפי אחינו בני ישראל, גם אם אינם מדקדקים בשמירת כל מצוות. זו השפעתו הגדולה של מסע המושבות, לדורנו ולדורות. המשימה של קירוב רחוקים אינה חד-פעמית, אלא היא הולכת ונמשכת, וכלשונו של הרב: "כי עבודתנו בכלה על אדמת הקודש הלא היא עבודה היסטורית שאינה נמדדת במידת השעה והשנה, כי אם עבודת עולם ותקנת דורים". הפעילות המבורכת הנעשית בזמננו לקירוב רחוקים בדרכי נועם ובדרכי שלום, מתוך אהבת הבריות ויחס כבוד לכל אדם, במסגרות רבות מאוד שאי אפשר לפרטן כי רבות הן, היא הגשמת חזונו של מרן הראי"ה קוק, והמשכו של המסע שבו החל הרב לפני 100 שנים.

**פרופ' אליאב שוחטמן.
ירושלים**

ברק קורע את עין השמים למלוא רחבם, ורעם מתגלגל אחריו כאבני אלגביש במורד. הסוסים מצטנפים בבהלה, ונרתעים לאחוריהם. לפתע ניגף הרב קוק ממקומו כקפיץ דרוך שהשתחרר. כעמוד ענן מתפזר קומתו הזקופה בתוך העגלה, ופניו כלפיד אש.

באר יוסף בצילום מסוף המאה ה"ט

"לעב מחשבה קדושה כמו זו שבעבורה נתכנסנו ויצאנו כאיש אחד, בלב אחד", גובר קולו על כל הרעמים כולם, "רק סוסים יכולים!" דום משפילה החבורה עיניה. "אני ממשיך ברגלי!", שב קולו ורועם. בדילוג נעורים הוא מקפץ מעל יצול העגלה, ומתחיל מהלך כנגדה. מאבק האיתנים על כל צעד בבוץ אינו משאיר כל רישום על פניו המאירים. ומתוך האפלה נוגה קולו החם בניגון: "א-ל יבנה הגלילה, א-ל יבנה הגלילה!"...

הדמע חונק את שירו. "ריבונו של עולם", שומעות אזני החבורה, "הן גלוי וידוע לפניך שהולכים אנחנו לעשות רצונך. מאהבתך שאהבת את בני בחוניך, חלוצי הקודש על אדמת נחלתך, מתלהבת היא נשמתנו. שא איתנו על כנפי נשרים, הביאנו אל תוך לבם" ---

מסע המושבות - לדורנו ?

לא רק שהתנאים הפיסיים לא היו פשוטים – ודאי לא לרבנים לא צעירים אלה שלא הורגלו ב"מסעות" – אלא שגם ההתבטאויות שהוטחו בפניהם פומבית, לא פעם ולא פעמיים, היו לעתים בוטות ומתריסות. אחדים ממנהיגי המושבות, ובדרך כלל דווקא הדמויות היותר אינטלקטואליות, התעמתו עם הרבנים בלא כחל וסרק, בחוסר מידה מינימלית של נימוסי דרך ארץ. אף זאת צריך לזכור שהדבר לא הרתיע את חברי המשלחת מהמשך דרכם; יתרה מזאת, הם לא טמנו ידם בצלחת ובהחלט השיבו מנה אחת אפיים, דבר דבור על אופניו, גם אם "בנחת רוח בשפה ברורה ובנעימה". כל שאלה זכתה לתשובה, כל תובנה – גם זו היותר ביקורתית – זכתה להתייחסות ולמענה.

יתכן שקל יותר וגם נוח יותר היה להפטיר ולומר על אוכלוסיית המושבות שאין לה תוחלת ואין ממנה תקוה, שהיא - במקרה הטוב - בחינת תינוק שנישבה או - במקרה הרע - מומר לתיאבון ולהכעיס, וככאלה יש להתייחס אליהם. לא כך גרסו חברי המשלחת, שראו באוכלוסיה זו אחים. אחים טועים, לא פעם אחים חוטאים, ואולם אחר הכל: אחים. כלשון הרב: "אחים חביבים שנואים, נשמות קדושות משוקצות כטומאת הנידה". מורכבות זו שהייתה ביניהם, עודה שרירה וקיימת בימינו. אם לאתגר זה של שיחזור מסע המושבות ענינו, הרי שוודאי ציביון זה לא נס ליחו.

הרב פנחס נריה גוטל
נשיא מכללת אורות ישראל

מהות "מסע המושבות תרע"ד" שרירה וקיימת ובהחלט עודנה זוקקת המשכיות והליכה בעקבות: מה אז אף היום נכון להעצים ולהדגיש את משקל החינוך ואת היותו לוז להשפעה אפסרית, לטב ו-חלילה- למוטב; מה אז אף היום יש צורך בביצור יהדות, ערכיה והלכותיה; ועולה על כולנה, מה אז אף היום נכון לרבנים ולאיש ציבור לקיים שיח עם כלל רבדי האוכלוסיה, על גוניה ועל שונותה, לרבות התייצבות אל מול אתגרים, קשיים ובעיות סבוכות ומורכבות.

על משקל אמירתו הידועה של מרן הראי"ה זצ"ל: "לא לקנט נשוב, כי אם לים סוף, לסיני ולירושלים", אף אנו, בנדוננו, נאמר: לא לשפיה נשוב, גם לא לבת שלמה, לא לתרומיה, אף לא למלחמיה נשוב, כי אם לחזון, לשליחות ולמהות שבאו לידי ביטוי במסע הרבנים שנערך בחורף תרע"ד. אמת, מושבות אלה היו אחדות מהמחוזות אליהן יעדו הרבנים פעמייהם, ברם חיקוי פיסיו של המסע והליכה בעקבותיו, מהווה לכל היותר חיבור להיסטוריה, ודאי לא להיסטוריה. בהקשר אחר לימדנו מרן הרב זצ"ל "כי כל זמן מאיר בתכונתו"; מאחר וברור שאינה דומה תכונת חלוצי העליה השניה לתכונת "צברים" דור שלישי ורביעי, כשם שגם "זמן" חורף תרע"ד אינו דומה ל"זמן" חורף תשע"ד, הרי שהכרחי להעמיד את הדברים לבחינה עכשוית.

שלא כחיקוי טכני, מהות "מסע המושבות תרע"ד" שרירה וקיימת ובהחלט עודנה זוקקת המשכיות והליכה בעקבות: מה אז אף היום נכון להעצים ולהדגיש את משקל החינוך ואת היותו לוז להשפעה אפסרית, לטב ו-חלילה- למוטב; מה אז אף היום יש צורך בביצור יהדות, ערכיה והלכותיה; ועולה על כולנה, מה אז אף היום נכון לרבנים ולאיש ציבור לקיים שיח עם כלל רבדי האוכלוסיה, על גוניה ועל שונותה, לרבות התייצבות אל מול אתגרים, קשיים ובעיות סבוכות ומורכבות. צריך לזכור שמשנתפי המסע לא "ליקקו דבש" לכל אורכו.

מסע ניצחון

משפטים שנתפסים כיום כטריוויאליים כדוגמת 'שיח משותף'; 'הידברות'; 'קירוב אחים' – אף הם הינם צאצאים רחניים לאותו מסע פורץ דרך של קומץ הרבנים.

לפני כמאה שנה, יצאו קומץ רבנים בהובלתו של הרב קוק למספר מושבות נידחות בצפון הארץ, במסע שנודע לעתיד בשם 'מסע המושבות'. היה זה מפגש היסטורי בין הרבנות האורתודוקסית לחלוצים בני העלייה השנייה. במבט שטחי ניתן לחשוב כי מעבר להתרשמותם החיובית של כמה מאות חלוצים בזמנו, לא הותיר המאורע חותם משמעותי, אולם מבט בעל פרספקטיבה מבחין כי מסע זה שינה לנצח את פני החברה הישראלית. הרעיון שעמד מאחורי המסע היה כי ניתן לאחד בין הכוחות השונים בעם ישראל: בין הישוב הישן לבין הישוב החדש, בין הקודש לבין החול, בין המסורת התורנית לבין החיים המתחדשים בארץ ישראל. רעיון זה, שלפני כמאה שנה היה נחלתם של בודדים, הפך כיום (באופן בלתי מודע ברוב המקרים) ל'מיינסטרים' הציבורי והתרבותי. מחד גיסא – נכדיהם וניניהם של חלוצי המושבות נשאבים כיום לחיפוש אובססיבי אחר רחניות. חיפוש שלעיתים אינו מנוסח בהכרח במינוחים דתיים, אולם התובנה כי עולם החול כשלעצמו איננו בר קיום ויש הכרח להיפתח לעולם הרוח – היא מושכל יסוד בתרבות הישראלית העכשווית. מאידך גיסא – נכדיהם וניניהם של גדולי המתנגדים לצינות ולמודרנה בדור הקודם ממלאים כיום את ספסלי המכללות להכשרה מקצועית, חלקם אף משרתים בצבא, מצביעים בבחירות ומחפשים דרכים להתחבר למדינה ולישראליות. זאת ועוד, משפטים שנתפסים כיום כטריוויאליים כדוגמת 'שיח משותף'; 'הידברות'; 'קירוב אחים' – אף הם הינם צאצאים רחניים לאותו מסע פורץ דרך של קומץ הרבנים. הרנסנס הרוחני לא נותר רק ברמת השאיפה אלא מיושם אף במפעלים מעשיים; בכל תחום אליו נביט: תורה, צבא, התיישבות, כלכלה, ספרות, חינוך, תקשורת, מוסיקה, אומנות – נמצא צעירים וצעירות הניזונים באופן ישיר או עקיף מרעיון אחדות הקודש והחול ומטים את-אט את המציאות הישראלית אל החזון הגדול. ייתכן כי לניצנים הנראים כעת יידרשו עשרות שנים נוספות על מנת להגיע להבשלה מלאה, אולם הכיוון הוא בלתי הפיך. המהפכה השקטה מתחוללת כל רגע גם בלי שנחוש בכך. הכרעה הדלה שנשאה את הרב קוק וחבריו הרבנים למסע המושבות ממשיכה במסעה ומתווה את הדרך לחברה הישראלית.

חנות מרחביה בראשית ימיה

הרב חגי לונדין

בימים ההם ובזמן הזה

נקודות למחשבה בעקבות מסע הרבנים למושבות בראשות הרב קוק

כתוב את תגובתך לאמירות שלהלן הקשורות לחלוצים: מתוך הערכה רבה לחלוצים בנוי הארץ בפגישתו עם אמר הרב קוק: "לא באנו להשפיע, באנו להיות מושפעים מגודל מסירות הנפש שלכם לבנין הארץ". האומנם לא באו להשפיע? במה כוחה של אמירה זו? האם התכוון הרב להשפעה הדדית, מה דעתך וכיצד תתבטא? האם השאיר הביקור חותם בלבבות ואולי לדורות? במה אנו מוכנים להיות מושפעים? האם תתכן זהות יהודית בין שומרי מצוות לשאינם שומרים?

כשבני הישוב הישן מתנגדי הרב טענו כנגדו על יחסו הסלחן לחלוצים תגובתו הייתה: "מוטב שיאשימוני באהבת חנים מאשר בשנאת חנים".

מהי הדרך שמתווה הרב קוק לבני תקופתו ולדורות? באיזה מידה ניתן ליישם את דבריו בימינו?

תודה למנהל בית הרב אברהם טייץ ולכל הצוות על עזרתם

רפי צור-איש מרחביה

אמירת הרב קוק זצ"ל לחלוצים, "אנו נבחרו הרבנים של ארץ ישראל, לא באנו להשפיע עליכם החלוצים שאינכם שומרי מצוות, או בנוסח אחר, "להשמייע לכם, אלא לשמוע מכם..". מעידה על תבונתו הרבה של הרב, שהבין את רוחם הסוערת של הצעירים שבקשו לשנות את חייהם. לעזוב את הגלות והגלותיות, לחיות על עבודת האדמה בארצם. הוא הבין את עומק ההחלטה שלהם ואת הקשיים העצומים לעזוב את ביתם ולבנות חיים בארץ מדבר שאינה משיבה להם אהבה, אלא התנגדות עיקשת, מחלות, אויבים, וסבל יום יומי. הוא חיפש דרך למנוע עימות עם החלוצים שהיה עלול להביא לקרע וניתוק בינם לבין היהדות.

במשפט הנ"ל הוא ביקש ואף הצליח להרגיע את סערת רוחם של אותם צעירים שראו לפנייהם שוב את הדמויות המייצגות בעיניהם את היהדות הגלותית שבקשו להתנתק ממנה, ואף להביא אותם להקשבה פתוחה לדבריו. מטרתו הייתה להסיר את המחסומים האמיתיים והמדומים בין אותם חלוצים המיצגים רוח חדשה בעם ישראל, לבין היהדות האורתודוקסית, שמרנית, שהתעלמה מהחזון הציוני כפי שבוצע על ידי החלוצים המרדנים, ולא קיבלה כול חריגה מקיום המצוות כבסיס החיים היהודי אפילו במחיר וויתור על המעשה הציוני בארץ ישראל של אותם ימים.

בלי ספק היה הרב מעוניין בחזרתם בתשובה של אותם חלוצים, אך הוא הבין בראייתו העתידית שבלי המתיישבים הללו לא ניתן לקיים את החזון הציוני הלכה למעשה. לא במקרה הוא העלה מחדש את דברי חז"ל כי מצוות יישוב ארץ ישראל שקולה כנגד שאר המצוות. ואולי אף קבע זאת כפסיקה הלכתית. כפי שפסק במהלך הביקור כי השמירה בשבת היא פיקוח נפש. פסיקה שלא היתה יכולה להתקיים בגולה ואף לא היה בה צורך. היום מתנהג צה"ל ברוח הדברים האלה.

ככל הידוע לי, היות ולא היה תיעוד מדויק לאותם דברים, נדרש הרב לאומץ לב והעזה רבה לצאת כנגד השמרנות והשמרנים. כבר בכך הוא נתן לדורות הבאים אחריו דוגמה לראיה עכשווית ועתידית אמיצה. הוא חזק בדבריו את המהססים והחרדים מפני שבירת מוסכמות שאבד עליהם הקלח במציאות של ארץ ישראל. אומץ ליבו מתבטא גם באמירה, "מוטב שיאשימוני באהבת חנים מאשר בשנאת חנים..." לצערי, איני רואה בימינו רבנים רבים שיחזרו על דברים נפלאים כאלה.

אני יודע שדורות הושפעו מאישיותו המיוחדת והאחת בדורה, אך יש לי חשש שהיום מפרשים את דבריו בצורה המרחיקה שוב את הזרמים השונים בציונות במקום לקרבה. אני אישית חסר מאוד דמות רבת עצמה וידע עמוק כמו הרב קוק זצ"ל שתעז לדבר ולעשות לקירוב לבבות שהוא בנפשו.

שלמה שדיאור קיבוץ מרחביה

מרכז מבקרים חדר הקואופרציה לא באנו להשפיע, באנו להיות מושפעים מגודל מסירות הנפש שלכם לבנין הארץ האומנם?

"ח חשוון תשע"ד

במשלחת מסע המושבות השתתפו גם רבני ירושלים אשר שללו את הציונות. המשפט האמור לא באנו להשפיע... מכוון לרבני ירושלים, לא פחות מאשר אל החלוצים. כוחה של האמירה הוא בניסיון ליצור גשר בין החלוצים, לבין עברם (בית החורים שומרי המצוות).

האם התכוון הרב להשפעה הדדית, מה דעתך וכיצד תתבטא? בתקופת המסע 1913 רעדה הקרקע מתחת רגלי יהדות אירופה. הציונות שגולדה בעקבות משפט דרייפוס, היתה ניסיון נועז להשיב לעם ישראל את ארץ ישראל. הרב קוק במפגשו עם החלוצים, שהחל עוד ביפו, הבין את רוח התקופה, הציונות מרדה במציאות וחרטה על דגלה בניית חברה חדשה ועצמאית שהיחס לדת היה חלק ממהפכה זו.

גישתו של הרב היתה שילוב של שימור והתחדשות מחד, קדושת המעשה של ההתיישבות בארץ ישראל ומאידך שימור הקשר למסורת היהודית. במשך התקופה בה שימש כרב ראשי הוא היטיב למצוא פתרונות הלכתיים לנושאים הקשורים במצוות כשמיטה, כשרות וכ"ו, והיכולת לקיים ישוב חקלאי במסגרת היהדות. ההשפעה של הרב על החלוצים היתה הדרגתית והושפעה מהתרחשויות בארץ ובעולם. השינוי הגדול לכיוון הדת הל אחרי מלחמת ששת הימים והוגבר אחרי מלחמת יום כיפור. האם השאיר הביקור חותם בלבבות ואולי לדורות?

לדעתי המשימה שלקחו על עצמם החלוצים היתה כה כבדה וחשובה, ולכן לוותה בתחושת שליחות אישית וקבוצתית. על הקבוצה כגוף משימתי ההשפעה הייתה קטנה יותר. בתחום הפרט ניתן לראות השפעה בעיקר בריגעי משבר אישי. (בדרך כלל הובילה לעזיבה ומעבר לסביבת חיים אחרת ושונה).

במה אנו מוכנים להיות מושפעים? חייה ותן לחיות, איש איש באמונתו יחיה. הדרך שהתווה הרב קוק לבני דורו. היתה היכולת לראות את חצי הכוס המלאה (כיבוש הארץ) גם ללא הקפדה על מצוות הדת. הדרך ליישם את דברי הרב קוק בימינו, היא דרך הפשרה, הסובלנות, הפתיחות וההשלמה עם קיום סוגים שונים של יהודים ויהדות פה בארץ ישראל האבות. מאז מסע המושבות חלו שינויים בדרכי המחשבה: הדור הראשון (דורו של הרב קוק) שאל את עצמו? מה אני יכול לתת לעם, לארץ, לחברה. הדור השני שאל את עצמו? מה אני יכול לקבל. הדור השלישי שאל את עצמו מה אני יכול לקחת? אני מייחל לחזרה של חברתינו ולו חלקית לימי הדור הראשון לתת.

חדרה: כריתת אקליפטוסים לבניה בתרע"ב בית הספר ביבניאל בשנת תרע"ד

יו"ר הכנסת - איש דגניה, קדיש לוז,

בטקס הנחת אבן הפינה לבנין החדש של ישיבת מרכז הרב אמר:

קטונתי לעמוד במקום שנקרא על שמו של רב גדול וקדוש.

לא הכרתי הרבה את הרב אך כשהוא ביקר לפני כחמישים שנה בדגניה, הרגשנו שגוש אש נעקר מהר סיני וירד אלינו..."

ובמצוות הדתיות ויותר בתרבות ובערכים מתוך המסורת היהודית. נקודת המפגש היא סביב החגים והמועדים, האהבה למקורות היהודיים ולערכים מסוימים המשותפים לכלל היהודים בארץ ובעולם.

כשבני הישוב

הישן מתנגדי הרב טענו

כנגדו על יחסו הסלחן לחלוצים תגובתו הייתה: "מוטב שיאשימוני באהבת חינוך מאשר בשנאת חינוך".

מהי הדרך שהתווה הרב קוק לבני תקופתו ולדורות?

הרב קוק פתח עבור היישוב הישן פתח להיכרות עם היישוב החדש, מעין גשר בין הצדדים. הוא הוכיח בעצם המסע שהפרדה ליישוב ישן וחדש (והשנאה ביניהם) יכולה להיות אסון עבור העם היהודי, ולכן דיבר בזכות אהבת החינוך.

באיזה מידה ניתן ליישם את דבריו בימינו?

דבריו של הרב קוק מזמנים אותנו לקיים מדי יום חשבון נפש פנימי ואישי עם עצמנו – "האם אנו באמת פתוחים לשמוע דעות שונות משלנו? כיצד אנו פועלים לחיבור ולחיזוק עם ישראל על כל גווניו השונים?". יש דרכים רבות שבהן ניתן לפעול על מנת ליישם את דבריו של הרב קוק: להרבות במפגשים ובשיח בין אנשים שונים, עוד בשלב הנעורים ולא רק לעת זקנה; לפעול לקידום של יוזמות המחזקות את כוחו ורוחו על העם היהודי בארץ ובחו"ל; להימנע מלשון רע ומשיפוטיות כלפי אנשים שאינם מכיר, רק משום שהם שונים ממני.

תגובות ארי שבט - בית הרב

"מתוך הערכה רבה לחלוצים בוני הארץ בפגישתו עמם אמר הרב קוק: לא באנו להשפיע, באנו להיות מושפעים מגודל מסירות הנפש שלכם לבנין הארץ".

יחד עם ההדגש הנכון והחשוב שהרב קוק בא גם ללמוד מהחלוצים, מבין המטרות המוגדרות של מסע המושבות הייתה לחזק את ענייני השבת, הכשרות, הטהרה והחינוך. ע"כ נראה להבין שלפי התפישה הפנימית, שרצונו האמיתי של כל ישראלי הוא לקיים את המצוות, אין צורך "להשפיע" אלא מספיק להוציא את המעשים מהכוח אל הפועל. החידוש כאן מתאים ביותר לדברי בנו הרצבי"ה, ששאל את תלמידיו, בחזרתם ממפגש עם קבוצה לא-דתית, "מה למדת מהם?" (מפי הרב יוחנן פריד).

"האם השאיר הביקור חותם כלשהוא בזמנו ואולי לדורות?" אין ספק כלל שבחלק מהמקומות השאיר הביקור רושם רב, ובחלק מהמקומות פחות, לפעמים בהתאם לאוכלוסיה. למשל במושבת פוריה, שם החוויה העמוקה של הריקודים וקבלת המצוות הציבורית תועדה בפרוטרוט בכמה עדויות שונות ומזוויות שונות (ראו מגד ירחים, אלול תשע"ב), הפועלים לא היו סוציאליסטים מרדנים מאירופה, אלא עולים מארה"ב. אמנם, היו גם מהמרדנים הקשים שגם הושפעו עמוקות, ואף זה מתועד.

גמא שפר, יליד דגניה רכז חינוך בארגון גשר

מתוך הערכה רבה לחלוצים בוני הארץ בפגישתו עמם אמר הרב קוק:

"לא באנו להשפיע, באנו להיות מושפעים מגודל מסירות הנפש שלכם לבנין הארץ".

האומנם לא באו להשפיע? וודאי שהרבנים באו גם להשפיע. כל אדם הרי רוצה גם לומר את דעתו ביחס לדברים שהוא שומע ורואה, ובמיוחד במקומות שבהם הפער האידיאולוגי בין הרבנים לבין החלוצים היה כה תהומי. עם זאת, הרבנים אינה מיקשה אחת: מתוך הסיפורים נראה כי הרצון להשפיע היה קיים במיוחד אצל הרב בן-ציון יאדלר והרב זוננפלד, בעוד שהרב קוק הפגין גישה פתוחה וקשובה יותר.

במה כוחה של אמירה זו?

אמירה זו מטרתה בראש ובראשונה להפיג מתחים. סביר להניח שהחלוצים (בעיקר ביישובי העלייה השנייה) ראו ברבנים מיסיונרים המנסים לשכנעם לחזור לבית אבא, שאותו עזבו בהתרסה על מנת לבנות "יהודי חדש". האמירה "באנו להיות מושפעים" מעידה שיש פתיחות ורצון ללמוד ולהכיר גם מצד הרבנים. בין אם אמירה זו נכונה לכל הרבנים שהשתתפו במסע, או לא אין לכך משמעות אמיתית. האמירה היא סמלית בעיקרה.

האם התכוון הרב להשפעה הדדית, מה דעתך וכיצד תתבטא?

קשה להאמין שהרבנים, ואף לא הרב קוק, האמינו כי יש ביכולת של החלוצים להשפיע עליהם באופן אמיתי. עם זאת, בוודאי שעצם המסע השפיע עליהם, לא רק בגלל המפגש עם החלוצים, אלא דווקא מתוך המפגש אחד עם השני (הרבנים) והמפגש הפיסי עם ארץ ישראל. מבין הרבנים כנראה שהמסע השפיע הכי הרבה על הרב קוק, ואין זה מפתיע, מכיוון שהוא בא מהמקום הפתוח ביותר. האם השאיר הביקור חותם בלבבות ואולי לדורות?

כילד שגדל בדגניה, במקום שאליו הרבנים הגיעו במסעם, אנחנו מעולם לא נחשפנו לסיפור זה. גם בארכיון לא מצאתי התייחסויות לביקור זה. סביר להניח כי הביקור הותיר רושם בעיקר במושבות העלייה הראשונה, ופחות ביישובי העלייה השנייה. מסע המושבות לא נלמד בבתי ספר ממלכתיים (על הרב קוק כן לומדים למיטב זיכרוני), כך שקשה לראות כיצד השפיע לדורות בציבור החילוני לפחות.

במה אנו מוכנים להיות מושפעים?

באופן כללי, אנשים מוכנים להיות מושפעים במגוון רחב של תחומים. עם זאת, יש לכך הרבה מגבלות: למשל, תלוי מי המשפיע – תפקידו, ניסיונו וכישוריו הרטוריים. וכמובן, הכי חשוב – האם אני נמצא במצב של פתיחות והקשבה לנאמר? רוב האנשים עסוקים רוב הזמן בלשכנע את עצמם שהם צודקים, על כן ההשפעה על האדם אפשרית, אך היא קשה לביצוע.

האם תתכן זהות יהודית בין שומרי מצוות לשאינם

שומרים? בוודאי. זהות יהודית יש גם לאנשים שאינם שומרים מצוות, ואפילו לאנשים אתאיסטים (שאינם מאמינים באל). עבורם היהדות היא כמובן פחות בהיבטים

אבנר שרף, מנהל מוזיאון חצר האכרים כפר תבור:

הרב קוק, ראש משלחת הרבנים לא בא להשפיע, אלא לראות ולהיווכח כיצד מתנהל לימוד התורה בבתי הספר של היישובים שאותם פקדה המשלחת. בעיניו בניין הארץ ומסירות הנפש היו עדיפים על לימוד התורה. חלק מחברי המשלחת, אלה שחלקו על הרב, התכוונו להשפיע ולהתערב בתוכנית הלימודים. לכן, בחלק מהיישובים חלה התנגדות לבואם (ביניהם מרחביה).

אף שהרב היה אדוק מאוד, הוא שאב סיפוק מחריצותם של המתיישבים, ואף נאות להתיר מניעת קיום מצוות, כמו בכפר תבור - היתר לעבד את האדמה בשנת שמיטה או מדידת גבולות השדות ביום כיפור.

הביקור השאיר חותם בליבות התושבים שהביעו הערצה עמוקה לרב קוק שזכה לכבוד גדול גם מאלה שלא שמרו מצוות. העובדה היא: עד היום נחשב "מרכז הרב" בירושלים - מקום לימוד והכשרת רבנים שזיקתם רבה לציונות.

ארץ ישראל. האם תתכן זהות יהודית בין שומרי מצוות לשאינם שומרים?

ודאי וודאי, אנחנו כבשה בין שבעים זאבים יש לנו זמן וכוחות לריב? ישנם הרבה דברים מהמשותף בין שומרי המצוות לאלה שאינם שומרים, החגים יוכיחו, הנהירה הגדולה לחפש אתרוג ולפני בר מצווה לדאוג להמשך המסורת. טעות היא לחשוב שכל בני הישוב הישן חשבו שהרב טועה ביחס שלו לחלוצים ועובדות מוכיחות שעל כתב ההכתרה חתומים רבנים ומוסדות מבני הישוב הישן. הדרך שהתווה מרן הרב לבני דורו ולדורות הבאים "אהוב את האדם באשר הוא אדם" פרי יצירת בורא עולם הוא, מותר ואפשר שיהיו חילוקי דעות והשקפות עולם בינינו אבל בדרך ארץ.

כדי ליישם את דבריו בימינו צריכים ללמוד על התקופה ולהבחין האם באמת היתה שנהא בין אנשי הישוב הישן לבין הרב, או שזו פעולה של כמה עסקנים מבני הונגריה שרצו להשליט את שיטתם ומעשיהם על הכלל.

כיום כשאנחנו נמצאים בסבך הערוב בין יהדות ופוליטיקה, מצוה גדולה, על כל אחד ואחד מאיתנו לדעת להבדיל בין מאבקים של פוליטיקה לבין מאבקים של השקפה ביהדות. חובה לגרום לכך שיתקיימו מפגשים בין רבנים מכל השכבות כדי ללבן דברים וביחד לצאת לאחינו שבשדות לחזק אותם ביראת שמים.

מרן הרב אברהם יצחק הכהן קוק זצוק"ל רצה מאד שאנשי הישוב הישן החולקים על דרכו בקירוב אחים טועים, יצאו למושבות ויראו מקרוב את הצימאון. אנו מחויבים כצוואה של מרן להפגיש את נכדי מרן שהם תלמידיו הרבים בארץ ובין בניו ותלמידיו של מרן הרב יוסף חיים זוננפלד וכך להביא את הגאולה.

הרב ישראל גליס - איש ירושלים

כדי להכיר את רקע התקופה עלינו ללכת אחורה מאה שנה. אז לא היו שרותי תקשורת כמו שיש היום, גם קשרי התחבורה היו שונים כך שנתק מוחלט היה קיים בין רבני ארץ ישראל והאיכרים תושבי המושבות. חלק גדול מהאיכרים התנתקו מהיהדות בהשפעת פקידי הברון. מרן הרב אברהם יצחק הכהן קוק שומר על הקשר כרב המושבות על ידי שליחים ומנסה להתחבר איתם וגם לחבר אותם לרבני ארץ ישראל מהישוב הישן. הדרך לפתיחת הלבבות היתה האימרה "לא באנו להיות מושפעים... מרן הרב יוסף חיים זוננפלד לא מכיר את האיכרים, ואת האינפורמציה למה שנעשה במושבות הוא מקבל מהשליח, הרב בן ציון ידלר, איש הישוב הישן, שנדד במושבות על פי הוראת מרן הרב א.י. קוק והביא דווח עצוב ממה שקורה שם מבחינת היהדות.

הרב י.ח. זוננפלד לא בא להיות מושפע הוא נוסע למסע, כדי ללמוד על מסירות הנפש של החלוצים בבנין הארץ ולתרום את חלקו בהסברת חשיבות קיום המצוות בארץ ישראל. זה אפשר ללמוד מהמכתבים שלו לאחיו באוסטרו הונגריה. הרבנים רצו מאד להשפיע וזו היתה מטרת המסע ללמוד להכיר ולהשפיע. לכן האימרה "באנו להיות מושפעים" היתה אמירת פתיחה לשיחה ולהכרות בריאה.

אנו לומדים מהספר "אלה מסעי" שלפעמים דוקא מרן הרב א.י. קוק היה הקנאי בעוד הרב י.ח. זוננפלד היה סלחני יותר.

הרבנים פוגשים במסע אנשים שלכאורה נשמעים ונראים ככופרים ואפיקורסים ולכן לכל אחד מהם יש את הגישה שלו איך לדבר איתם,

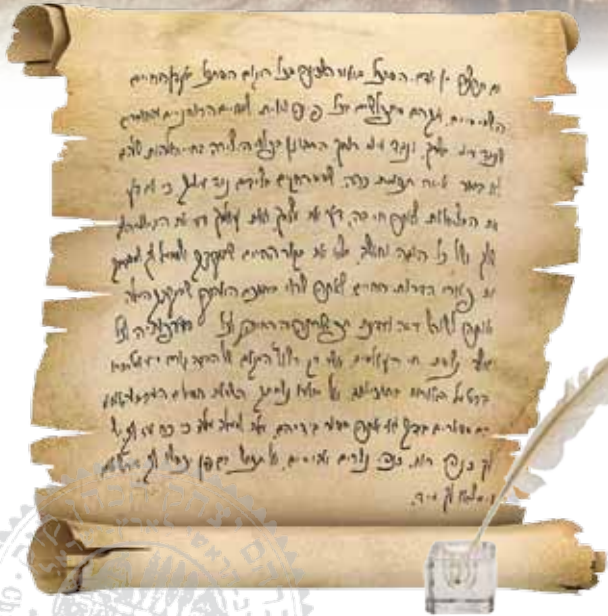
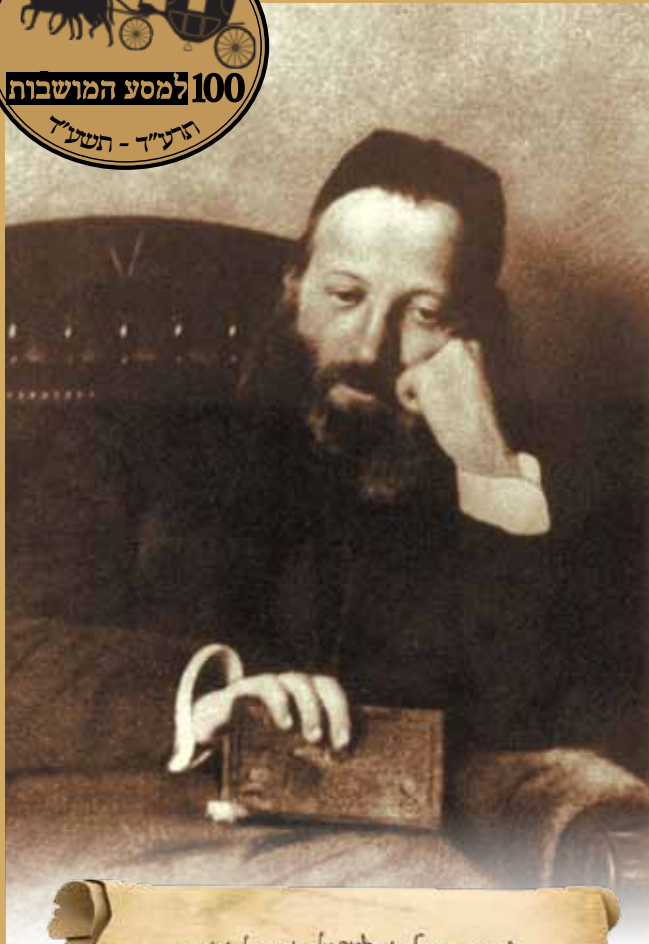
באגרות הראי"ה א' כ' מרן הרב מחלק בין "המחליט ההיפך" נגד אמונות היסוד של התורה לבין מי "שמסתפק" (לשון ספק). המחליט ההיפך הוא האפיקורס שעליו דנו חז"ל, אולם בדורינו, טוען הרב, אין בכלל בישראל "ההחלטה של ההיפך", וממילא אין דין אפיקורס היום, זה היה מבטו של הרב על אחינו היהודים היושבים במושבות בגליל.

הרב ראה בכל יהודי ולו החוטא הכי גדול נשמה ויצירה של בורא עולם. הוא מדבר עם יצירה של בורא עולם ולכן אפשר לקבל ממנו השפעה ולכן הרב הרגיש קשר עמוק עם כולם, הריקוד המפורסם בפזורה ושיחות הנפש עם תושבי דגניה, יסוד המעלה ועוד מעידים על דרכו בשונה מרבני הישוב הישן.

באותה שנה נסע הרב קוק לחו"ל לכנס אגו"י. בעל כורחו הוא נשאר באירופה, כי פרצה מלחמת העולם הראשונה, כך שהקשר עם החלוצים נותק לצערו, מאידך אפשר לראות איך המסע השפיע על מרן הרב י.ח. זוננפלד והוא שולח שליחים לראש פינה, יבנאל, ועוד

גם היום אנו מוכנים להיות מושפעים מהעשייה שלהם למען ארץ ישראל, בעצם הישיבה שלהם באדמת ארץ ישראל, העיסוק בעיבוד אדמתה והשתדלותם לשמור את מצוות ישוב

על מסע המושבות אז והיום

מאת הרב אריה שטרן

מעניין מאוד לקרוא את התשובות של בני המושבות והקיבוצים כשנתבקשו לתאר את התרשמותם של בני המקום ממסע המושבות, ולא מפתיעה העובדה שמרן הרב זצ"ל הוא שהטביע את החותם החזק עליהם. אולם חובה מוטלת עלינו להוסיף דברי הסבר להדרכתיו של הרב.

מנקודת מבטו, כפי שאנו יכולים להבין מתוך דבריו, בכתב ובעל פה, אנו מבחינים בשיטה ומשנה סדורה. החידוש העיקרי של הרב היה בהחלטה לראות את ההתיישבות החדשה בארץ כערך לאומי שיש לו תוכן דתי וממילא יש לכך גם השפעה מעשית משתי בחינות.

הבחינה האחת היא איך יש להתייחס לחלוצים אשר אינם שומרי מצוות, אבל עוסקים במצווה הגדולה והחשובה של יישוב הארץ שעצם קיומה מוכיח את השתייכותם האמיתית ואמונתם החזקה, אחרת אי אפשר להבין את מסירות הנפש שהיתה להם לבניין הארץ שעוררה התפעלות גדולה גם אצל כל הרבנים חברי המשלחת.

הבחינה השנייה היא איך דנים בשאלות הלכתיות המתעוררות אצל המתיישבים שלא היו מוכרות בגלות, ואילו עכשיו הן נוגעות ביכולת הקיום של הישובים. כאן בחר הרב לפעול לפי הכלל הקובע ש"כח דהיתרא עדיף" ועל פי זה קבע והדריך איך לנהוג לקולא במסגרת ההלכה בנושא של השמיטה ופעמים גם בהלכות שבת.

כל מי שהכיר את תשובותיו ההלכתיות של הרב, יודע עד כמה היה לו קשה לפסוק לקולא ועד כמה התלבט בכל הצדדים ההלכתיים בטרם הורה את הוראותיו, אבל מתוך שהחשיב כל כך את הנעשה בתחיה הלאומית המתחדשת, התייחס למצוקותיה כמצוקות של אשה עגונה שהכל יודעים שצריך לחפש ולמצוא את הדרכים להתירה. ולולא דרכו זו של הרב היתה אולי גוברת הדעה שמנגד, המעדיפה את החומרה גם במחיר של עזיבת הישובים ח"ו.

הרב כיהן כרבה של ארץ ישראל במובן הגדול והכללי של המילה, הוא הזדהה עם כל העוסקים בבנין הארץ והבין שהזדהות זו אינה יכולה להיות רק תיאורטית, ולכן עשה את כל המאמצים לתת לה ביטוי מעשי שהגיע לשיאו במסע המושבות.

על כן יש לשבח את הצוות המוביל של "בית הרב" שהעלה את מסע המושבות על סדר היום הציבורי, מתוך הנחה שגם היום יש להמשיך באותה דרך נפלאה וייחודית של מרן הרב קוק זצ"ל.

והיום אי אפשר להסתפק רק בהליכה בעקבותיו באותן מושבות וקיבוצים אלא צריך למצוא דרכים לקשר חיובי כזה עם רבבות אלפי ישראל החיים במדינה היהודית שהוקמה בסיעתא דשמיא מכוחם של אותם מתיישבים וחלוצים ראשונים.

מטרה זו היא בת השגה אם בונים את הכלים המתאימים לתקופה, ונראה לי שהדרך הטובה ביותר היא ע"י בחירה של רבנות ראשית בעלת אוריינטציה ממלכתית, ציונית באופן מעשי, מאמינה בצדקת הדרך ובעלת סמכות הלכתית משמעותית. זו צריכה ויכולה למצוא את הדרכים ההלכתיות המביאות בחשבון את בעיות הדור מתוך הזדהות חיובית עם צרכי הציבור. רבנות שתדע למצוא מסילות לליבותיהם של כל בני העם כדי שיחושו ויגרישו כי אכן יש הנהגה של ממש אשר מצליחה להציג את המכנה המשותף והאמיתי של כולם.

... ודוד יקום והי
ישיר ליופי והיים.
ועדנה בלי די
ינק מטל שמים.

ומהדר כדמל ושהון,
שפעת רזי ההווה
תקשיב און עם חי,
ומעזן שירה ויפי היים
אוד קודש ימלא,
וההווה כולה לו תקוגר,
בחירי, הריני לך מותרת.

(אורות הרא"ה)

עלון חודשי בהוצאת "בית הרב"
רח' הרב קוק 9 ת.ד. 6275, ירושלים 91062
טל: 02-6232560, פקס: 02-6242908
betharav@zahav.net.il www.moreshet.co.il/beit-harav
ניתן לקרוא את העלון "מגד ירחים" גם באתר: www.yeshiva.org.il
עיצוב גרפי: ש. יוסטמן

מגד ירחים